

Ett hus av Trällits Helväggselement under uppbyggnad på Gotland Foto: Peter Palmgren

Le Corbusier och Trällit AB

Le Corbusier - ett berömt namn. Det inspirerar och manar oss till att finna och beskåda skönheten i det enkla och avskalade. Vi beundrar Le Corbusiers arkitektur, vi sitter i hans stolar och schäslonger och vi imponeras av hans målningar. Men att Le Corbusier genom sin familj hade en direkt anknytning till Sverige, och att hans genombrottsverk *Maisons La Roche-Jeanneret* från 1923-25 påverkats av familjen Rääf i Ydre är mindre känt.

Arkitekten och konstnären

Le Corbusier ("Korpskytten"), egentligen Charles-Édouard Jeanneret (1887-1965), var mest känd som arkitekt, målare och formgivare. Han var en framstående visionär vars syn på arkitekturen och stadsplaneringen avsevärt förändrade arkitekturens landskap. Le Corbusiers visioner och byggnader anses fortfarande vara lysande exempel på moderna arkitektur. Alla hans arbeten kännetecknades av ordning, harmoni och skönhet.¹

---

¹ Bosson 1993:36

Charles-Édouard Jeanneret växte upp i La Chaux-de-Fonds i Schweiz där hantverkar-mästare lärde upp gesäller. Han jobbade en tid som arkitektgesäll i hemstaden, men begav sig snart ut för att lära sig mer.² Efter resor runt om i Europa där han studerade arkitektur i olika kulturer och jobbade i perioder i Tyskland och Schweiz slog han sig ner i Paris 1917.³

År 1920 antog Jeanneret pseudonymen och konstnärsnamnet Le Corbusier. Tillsammans med sin vän Amedée Ozenfant utvecklade han det för epoken radikala *Puristiska manifestet*. Deklarationen var en åkallelse för en konstnärlig strävan att skapa ett mänskligare samhälle där skönhet och funktion utgjorde en enhet och inte var skilda från varandra. Puristerna ville också distansera sig från den rådande kubismen. Le Corbusier och Ozenfant skrev i manifestet bl.a. att "nutidsandan är en strävan mot stränghet, precision, det största möjliga utvinnandet av energi och råämne... kort sagt en strävan mot renhet. Detta är också definitionen på Konst".⁴ Manifestet och purismens filosofi förde Le Corbusier ett stort steg framåt. Han började skala av allt onödigt och leta efter det enkla och rena. Han ansåg sin uppgift vara att rensa upp i konsten och arkitekturen.

Le Corbusiers syn på arkitekturen var tydlig: "För egen del kan jag säga: jag älskar Bach, Beethoven, Mozart, Satie, Debussy, Stravinsky. Den klassiska musiken frambringad i huvudet på en människa som har prövat allt, bedömt allt och som har valt och skapat. Arkitektur och musik är instinktiva yttringar av den mänskliga värdigheten. Genom dem bekräftar människan: "Jag existerar, jag sysslar med matematik och geometri och jag är religiös. Det vill säga, jag tror på ett eller annat väldigt ideal som dominerar mig och som det är möjligt för mig att nå". Arkitektur och musik ligger nära varann – materia och ande – arkitekturen är i musiken och musiken i arkitekturen. Båda rymmer ett hjärta som strävar efter sublimering".⁵

Le Corbusier fascinerades av armerad betong och flexibiliteten som detta nya byggmaterial tillförde arkitekturen. Han insåg plötsligt att det inte fanns några begränsningar längre, plasticiteten och gjutningen tillät en total frihet i det arkitektoniska skapandet. Byggandet med armerad betong revolutionerade även estetiken i Le Corbusiers ögon. Han kunde nu eliminera takets vinkel och ersätta den med terrasser, vilket ledde till en ny, hittills okänd skönhet i den arkitektoniska planen.⁶ Betong blev hans favoritmaterial. Ofta ville han att avtrycket från gjutformarnas plankor skulle sitta kvar på ytan, de fick inte putsas bort. Han formade ofta vissa delar av byggnaderna som skulpturer eller skulpterade hela byggnader, som t.ex. kapellet i Ronchamp i Frankrike.⁷

Genombrottet

Le Corbusier publicerade en skrift, *Vers un architecture* ("Mot en arkitektur"), som utkom i juni 1923.⁸ Samma år lät Le Corbusier uppföra sitt första moderna hus i puristisk anda och stil för vännen Ozenfant, som hade ärvt en större summa pengar. Huset uppmärksammades av en bred publik, men det verkliga genombrottet för Le Corbusier och hans nya moderna arkitektur med hus i armerad betong kom med Maisons La Roche-Jeanneret, en dubbelvilla i stadsdelen Auteuil i Paris.

---

2 Menin 2003:16-17

3 Frampton 2001:12-21

4 Bosson 1993:19-20

5 Le Corbusier citerad i Krustrup 2000:24

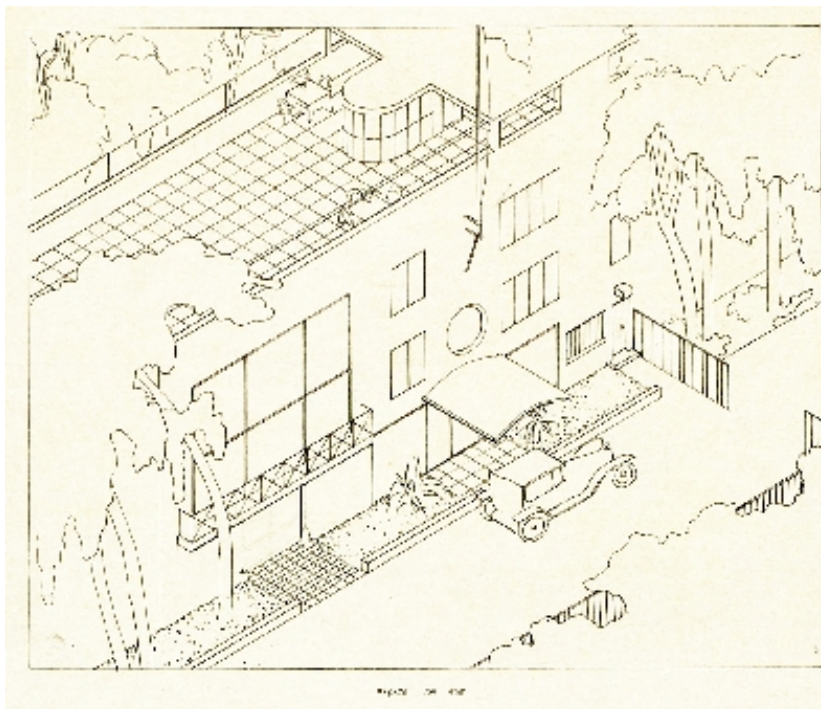
6 Le Corbusier 2007:129

7 Sydhoff 1993:54-56

8 Bosson 1993:36

Uppdragsgivarna för dubbelvillan var svenskan Lotti Rääf och schweizaren Raoul La Roche. Lotti Rääf skulle gifta sig med Le Corbusiers äldre bror, musikern och kompositören Albert Jeanneret, och paret bad Le Corbusier rita en villa för dem⁹. Raoul La Roche var bankman med intresse för kubistiska och puristiska målningar. Han hade blivit bekant med Le Corbusier genom sitt konstintresse. Le Corbusier och Ozenfant hade hjälpt och gett råd åt La Roche vid inköp av målningar. Raoul La Roche gav Le Corbusier i uppgift att rita ett hus som kunde inhysa hans omfattande konstsamling.¹⁰

Uppdraget med dubbelvillan visade sig vara kantat av motgångar. Första ritningarna bestod av planer för tre eller fyra hus i området, men av olika orsaker flyttades tomterna och speciellt Lotti Rääfs tomt reducerades i storlek.¹¹ Det slutgiltiga uppdraget från Rääfs sida var att huset skulle ha ett vardagsrum, matsal, sovrum, arbetsrum, kök, ett rum för tjänstefolk och ett garage.¹² Lotti Rääf bidrog också väsentligt till finansieringen av hennes och Albert Jeannerets del i dubbelvillan.¹³ Le Corbusier ritade därför ett trevåningshus där

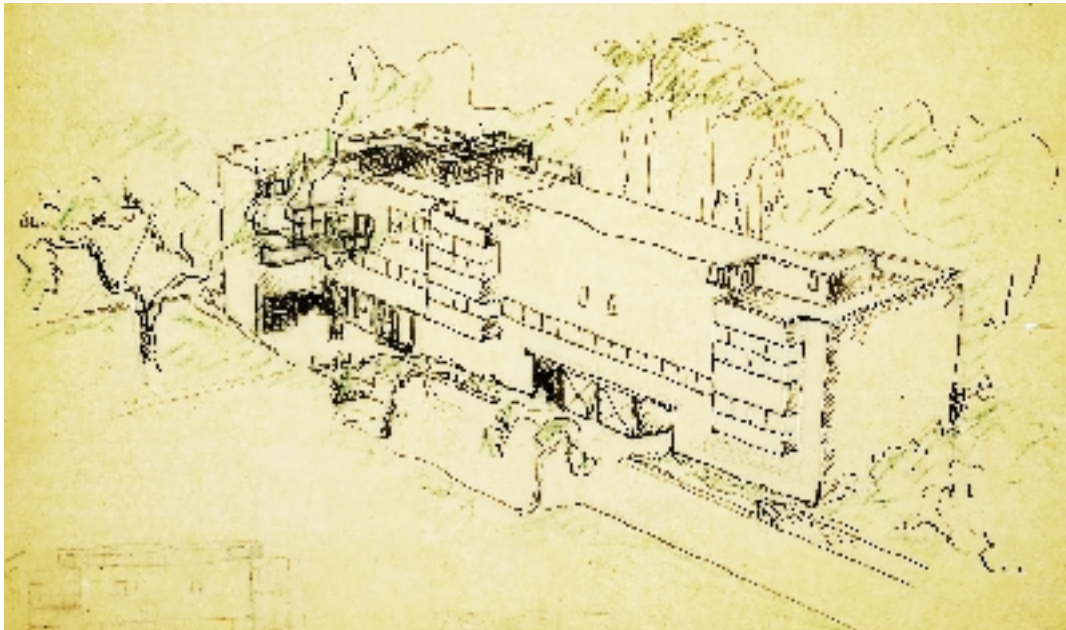

sovrummen och Albert Jeannerets studio eller arbetsrum fanns på nedervåningarna och vardagsrummet med matsalen blev ett allrum på översta våningen, tillsammans med köket och takterrassen. Kerstin Rääf, Lotti Rääfs dotter, berättar i sin bok *Från Ydre till Paris* att Le Corbusier hade sagt att där man är på dagen skall man befinna sig närmast himlen.¹⁴ Eftersom tomten vette mot norr och det fanns restriktioner angående fönster mot de omkringliggande trädgårdarna, gällde det för Le Corbusier att få in ljuset i byggnaden genom "ljusgårdar", terrassen och finurliga takfönster.¹⁵

Le Corbusier: Skiss för Maisons La Roche-Jeanneret 1923, Paris.
Ritning FLC 15135A. © FLC/BUS, 2009

Den andra delen i dubbelvillan, tillhörande Raoul La Roche, blev ett större och ytmässigt sett mer mångsidigt disponerat hus. La Roches del av huset ligger i slutet av gatan och innehåller ett konstgalleri som står på pelare – ett typiskt drag för Le Corbusier. Entrén i huset omfattar alla tre våningar, och konstgalleriet sträcker sig över två våningar.¹⁶

9 Linton 2000:8
10 Frampton 2001:37-39
11 Benton 1987:46-47
12 Curtis 1986:72
13 Linton 2000:8
14 Rääf 1994:12
15. Curtis 1986:72
16 Frampton 2001:37-39

Le Corbusier: Skiss för Maisons La Roche-Jeanneret 1923, Paris. Ritning FLC 15111. © FLC/BUS, 2009

Lotti Rääf intresserade sig mycket för huset och var engagerad i utformningen av interiören och husets funktionalitet. Det var Lotti som föreslog att det skulle installeras ljusbrytare med knapp och en bidet med spraysystem.¹⁷ Lotti och hennes nyblivne make Albert Jeanneret påverkade avsevärt disponeringen av utrymmena. I ett brev till Le Corbusier, daterat 13 augusti 1923 i Bulsjö, Ydre, skriver Albert och Lotti till Le Corbusier att de har ”diskuterat med flera experter” angående huset, och skickade med en lång lista med önskemål för ändringar angående särskilt rummets disposition.¹⁸ Albert och Lotti skrev också till Le Corbusier att de ville ändra i bottenvåningen genom att ta bort en liten trädgård på baksidan, förstora garaget, förkorta en korridor och få bort en vägg. De undrade också om inte Lottis rum skulle bli relativt kallt, med tanke på att det låg ovanför garaget på andra våningen och hade två ytterväggar. På andra våningen ville de ha huvudtrappan som enda trappa till de övre våningarna, och de föreslog att ta bort den lilla trappan för att ersätta den med ett rum. På översta våningen ville Albert och Lotti placera eldstaden i hörnet, för att öka ytan i vardagsrummet och för att värmen skulle distribueras mot rummets mitt. En annan central fråga som de konsulterat kring var placeringen av värmelementen – skulle de placeras under fönstren? Brevet med alla förslag till förändringar var sex sidor långt och avslutades av Lotti med orden “Käre Édouard, bli inte för arg på detta brev. Jag tror verkligen att det finns bra idéer bland de föreslagna ändringarna. Plocka ur dessa dem som tilltalar dig”.¹⁹ Le Corbusier inkluderade flera av önskemålen i de nya offertarna för bygget under senare hälften av 1923.²⁰

De slutgiltiga ritningarna för husdelarna blev klara i början av 1924 och bygget påbörjades. Dubbelvillan stod mer eller mindre klar ett år senare, efter nyår 1925. Den här gången uppmärksammades husen rejält och Maisons La Roche-Jeanneret fick mycket publicitet. Speciellt husens arkitektur och avskalade exteriör men även interiören fann mycket gehör. De flödande linjerna i interiören, de genialiska lösningarna för ljuset, den moderna

¹⁷ Lowman citerad i Samuel 2004:33

¹⁸ Benton 1987:62

¹⁹ Albert Jeannerets brev

²⁰ Benton 1987:62

standarden och hela färgsättningen andades den nya, spännande moderniteten. Le Corbusiers genombrott var ett faktum tack vare Amedée Ozenfant, paret Lotti Rääf och Albert Jeanneret och Raoul La Roche. Alla dessa vänner och familjemedlemmar trodde på honom och hans arbete och engagerade sig också i utformningen av husen.

Interiören och själva villorna – både Jeanneret och La Roche-delarna, var nymodigt inredda med möbler och harmoniserande färger. Jeanneret-delen har ovanligt nog även rummets väggfärger uppskrivna då huset målades inuti i december 1926. Noterandet av färgerna berodde närmast på att Lotti var misstänksam mot arseniknivån i fransk målfärg. Färgerna som valdes för interiören var bland annat krapplack och djupröd i trapphuset, grönt och rosa i matsalen och brun sienna, brun umbra och blå i Lottis sovrum.²¹ Lotti och Albert tillsammans med Lottis barn från ett tidigare äktenskap, Kerstin, Brita och Lennart, flyttade in i Jeanneret-delen av Maisons La Roche-Jeanneret år 1925.

Speciellt Kerstin och Lennart Rääf kom att påverkas mycket av Le Corbusier. Kerstin studerade konst och målningsteknik under Fernand Léger under flera år i Paris. Hon blev sedermera konstnär, och Le Corbusier kommenterade ofta hennes målningar. Lennart var åtta år gammal då han flyttade från Ydre till Frankrike. Han hade möjligheten att observera Le Corbusier på nära håll medan han bodde i villan mellan 1925 och 1930. Lennarts brinnande intresse för byggnader präglades av Le Corbusiers strävan efter det enkla och avskalade. Som vuxen startade han 1946 företaget Forsnäs Byggnadsplattor, ett familjeföretag som lever vidare idag som Träullit AB.

Le Corbusier idag

Le Corbusiers genombrottsverk Maisons La Roche-Jeanneret anses ännu idag vara ett praktexempel på modern arkitektur. När dubbelvillan stod klar hyllades den som ett briljant verk som uttryckte nyskapande idéer och modern stil. Dubbelvillans snillrika lösningar med väggar och ljus, avskalad, men harmoniserande interiör blev trendsättande.

Också Le Corbusiers inflytande på Forsnäs Byggnadsplattor och sedermera Träullit AB syns ännu idag. Le Corbusiers släktskap med familjen Rääf samt hans syn på arkitektur har varit en inspiration och ledstjärna i företagets strävan efter att hitta enkla, estetiska och hållbara lösningar för isolering och boende.

Dubbelvillan Maisons La Roche-Jeanneret inrymmer idag Fondation Le Corbusier, en fond som förvaltar Le Corbusiers ritningar och material.

---

²¹ Benton 1987:63-64

Litteratur

- Benton, Tim (1987): *The Villas of Le Corbusier 1920-1930*. Yale University Press.
- Bosson, Viveca (1993): Le Corbusier – Arkitekten som blev målare och skulptör. – *Le Corbusier : Konstnären och arkitekten*. Mjällby Konstgård och Kulturhuset.
- Curtis, William J R (1986): *Le Corbusier*. Ideas and forms. Phaidon press Ltd.
- Frampton, Kenneth (2001): *Le Corbusier*. Thames & Hudson World of Art.
- Krustrup, Mogens (2000): I tjurens tecken. – *Le Corbusier: I tjurens tecken*. Mjellby Konstgård
- Le Corbusier (2007): *Toward an architecture*. Getty Research Institute.
- Linton, Johan (2000): Mellan arkitektur och måleri. – *Le Corbusier: I tjurens tecken*. Mjellby Konstgård.
- Menin, Sarah & Samuel, Flora (2003): *Nature and space: Aalto and le Corbusier*. Routledge.
- Räaf, Kerstin (1994): *Från Ydre till Paris – Légers elev berättar*. Carlsson bokförlag.
- Samuel, Flora (2004) *Le Corbusier: architect and feminist*. Wiley Academy.
- Sydhoff Beate (1993): Le Corbusier – konstnären som arkitekt. – *Le Corbusier : Konstnären och arkitekten*. Mjällby Konstgård och Kulturhuset.

Brev

Albert Jeanneret och Lotti Räaf: brev till Le Corbusier, daterat 13 augusti 1923 i Bulsjö. Fondation Le Corbusier, Paris, Frankrike.